

Թիւնը, Սոյն Այլը որ բոլոր քրիստոնէից կը վերաբերի և ուռանց պահպանութեան բայ կը մնար միշտ, նոյն գիշերը աճապարանօք և զարմանալի փութով պարսպի մէջ առին դուռը հակառակ Տէրութեան հրամանին, որ քանի մի անքամ քակել տուած էր և դարձեալ նոր հրաման ալ եկած էր որ քակուի, զոր Սրանչիականք իրենց սեփականելու համար պատ հիւսել կ'ուզէին: Հինուածքը զարմանալի էր, ըստ որում սրբատաշ քարերը կանխաւ պատրաստեր և վրանին թուռ նշաններով նշանակած էին, այնպէս որ կարծես թէ քանի մի տարիէ 'ի վեր է շէնքը: Հետեւեալ օրը թէպէտ և լուր տրուեցաւ Հայոց և Յունաց Պատրիարքաց և Կառավարութիւնը փութաց երթալ և քննութե առնուլ շէնքը, այսու ամենայնիւ մինչև ցայսօր դեռ կը մնայ յիշեալ Այլը Սրանչիականց հսկողութեանը տակ 'ի մնաս իրաւանց ընդհանուր քրիստոնէից: Հոս լրացաւ Սրբազան Պատրիարքի գուշակութիւնը զոր ըրած էր քանի մի օր յառաջ Վսեմ, Սութասարութի Պէյին, ինչպէս վերը յիշեցինք, ըսելով թէ՝ «Քանի որ հոս էք, ագան կամ անագան՝ Ետինք իմ ըսածներս սուտ չհանելու համար իրենց շնորհքը ցոյց պիտի տան. » այսինքն այլոց սեփականութեանց մնաս հասցընելու փորձ պիտի փորձեն, եւ խռովութեանց պատճառներ պիտի տան:

Այս է աւատիկ Սուրբ Տեղեացս ինդրոյն մանրամասն ծանօթութիւնները զոր 'ի անդեկութիւն ընդհանուր հասարակութեան և ազգաց, և 'ի գիտութիւն և 'ի զգուշութիւն սպագայից 'ի գիր արձանացուցաք:

ՇԻՒՆՆԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱՒԸ

(Շարունակութիւն և վերջ, տես Թիւ 10)

Թ.

Ինչ որ պատահեցաւ ինծի այն առտեն, լաւ մը չեմ գիտեր, — ոչ ալ երբէք գիտցած եմ. նախ և առաջ լուսոյն և օգոյն և յետոյ ալ խաւարին տպաւորութիւնը կորսնցուցի. ոչ խորհրդածութիւն ունէի, ոչ զգացում — ոչ ինչ — քարի մը պէս էի այս քարերուս մէջ. կ'աճէի այնպէս անշարժ՝ ինչպէս մուշուկ շրջապատեալ անբեր քարաժայռ: Ինձ համար առմենայն ինչ դատարկ էր, ամենայն ինչ ցուրտ էր, ամենայն ինչ դժգոյն էր. ոչ գիշեր էր և ոչ ցերեկ. նոյն իսկ իմ խոնջեալ աչքերուս այնչափ անտանելի եղող բանտին լոյսն ալ չէր, այլ այնպիսի դատարկութիւն մը, որ կրնար իսկ զմիջոցը պարունակել, անշարժութիւն մ'էր — առանց հաստատուն կայանի մը: Ինծի համար ոչ աստղ կար, — ոչ երկիր, — ոչ ժամանակ, — ոչ պարտականութիւն, — ոչ փոփոխութիւն, — ոչ սուրբինութիւն, — ոչ եղեռն, — բայց միայն լուութիւն և անձայն շնչառութիւն մը, որ ոչ կենաց կը նմանէր և ոչ մահուան. հանդարտ, լճացեալ ծով մը, ծով մը նսեմ, անսահման, անձայն և անշարժ:

Ժ.

Նշող մը թափանցեց ուղեղիս. — թռչնոյ մը դայլայլիկն էր ասի. դադրեցաւ, յետոյ դարձեալ սկսեց, երբէք ականջ մը այսչափ գողտրիկ երգ լսած չունի. իմ երախտագէտ եղաւ անոր: Հայեացքս յապուշկրթած զմայլելով

շուրջն թափառեցան, և վայրկեան մը
թշուառութիւնս չտեսան: Բայց տա-
կաւ առ տակաւ իրենց սովորական
ընթացքը ձեռք առին, տեսայ որ բան-
տիս սալայատակը և որմերը առաջուան
պէս փակուեցան դարձեալ վրայէս,
տեսայ արեւուն շիջելափառ շառա-
ւիղը որ կը սողոսկէր ինչպէս սողոս-
կած էր մինչեւ այն տոտեն. բայց այն
ճեղքուածքին մէջ, ուսկից ճառա-
գայթը կուգար, թառած էր այն թռ-
չունը այնչափ զուարթ, այնչափ ըն-
տանի կերպով մը և թերեւս աւելի
իսկ քան թէ ծառի մը վրայ թառած
ըլլար: Սքանչելի թռչուն մ'էր ասի
կապոյտ թեւերով, և անանկ կը գեղ-
գեղէր որ հաղարաւոր խօսքեր կ'ըսէր
գոգցես և ամենքն ալ ինձ համար:
Բնաւ ասոր նման թռչուն մը ոչ տե-
սած եմ և ոչ ալ պիտի տեսնամ: Ին-
ծի պէս կ'երեւար թէ նա ալ ընկերոջ
մը պէտք ունէր. բայց ինծի չափ
թախճեալ չէր, և եկած էր զիս սի-
րել այն ատեն որ աշխարհի մէջ ոչ որ
կարող էր սիրել զիս. եկած էր արգե-
լանիս եղբորը զիս սփոփելու և ի ըզ-
գացումն և ի խորհրդածութիւն վե-
րակոչելու համար: Չեմ գիտեր թէ
ազատ էր, եթէ իր վանդակը թողած
էր իմինիս մէջ թառելու համար. բայց
ես գերութեան ճաշակը բաւական
առած էի, գեղեցիկ թռչուն, որպէս
զի քուկինիդ փափաքէի: Չեմ գիտեր
թէ դրախտին բնակիչներէն մէկն էր
որ այս թեւաւոր կերպարանքիս տակ
զիս տեսնել կուգար: Ասան զի-թող
ներէ երկինք իմ այս խորհուրդս, որ
ինծի միանգամայն արտասուել եւ
ժպտել տուաւ, շատ անգամ այնպէս
երեւակայած եմ որ եղբօրս հոգին էր
այն որ ինծի այցելութեան եկած էր,
Բայց վերջապէս թուաւ գնայ—և այն
ատեն հասկցայ թէ մահկանացու էր

— եթէ այնպէս չըլլար, զիս կրկնակի
միայնակ թողլով չէր մեկնէր. — միայ-
նակ, ինչպէս դիակը դադարէ ծած-
կոյթին տակ. — միայնակ պայծառ օր
մը երկնից երեսը կղզիայեալ ամպի
մը պէս, երբ հաստատութեան միւս
մասերուն մէջ կը փայլի անբիծ կա-
պոյտ մը տեսակ մը անտեղի սպառնա-
լիք մթնոլորտին մէջ առկախեալ մինչ
դեռ երկինքը կապոյտ է և երկիրը
գեղածիծաղ:

ԺԱ.

Տեսակ մը փոփոխութիւն տեղի
ունեցաւ առօրեայ վիճակիս մէջ:

Պահապաններս աւելի կարեկից
եղան ինձ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ համար,
ցաւոց և վշտաց տեսարանին սովորած
էին. բայց բան մընէր եղաւ: Իմ կու-
տորտած շղթայիս օղակները նորէն
չանցուցին և ես ազատութիւն ունե-
ցայ բանտիս շուրջը դառնալու նախ
լայնութեանը, յետոյ երկայնութեա-
նը և ապա ամեն կողմ շրջագայելու.
այս կերպով իւրաքանչիւր մոյթին
շուրջը դարձայ, շրջագայութիւնս
ձեռք առնելով ուսկից որ սկսած էի.
բայց մեծ խնամք տանելով որ չըլլայ
թէ եղբարցս գերեզմաններուն վրայ
կոխեմ, որոց տեղը և ոչ մէկ հողա-
կոյտով մը յայտնի չէր: Եթէ պատա-
հէր որ դիպուածով քայլերս պղծէին
նոցա խոնարհ դամբանը, շնչառու-
թիւնս կը դժուարանար, կը ճնշուէր
և սիրտս նուազել կզգայի:

ԺԲ.

Արմին մէջ ոտքի տեղուանք փո-
րեցի, ոչ եթէ բանտէն խոյս տալու
նպատակաւ, վասն զի հողը կը բռ-

վանդակէր բոլոր անոնք որ մարդկային կերպարանքի տակ զիս սիրած էին, ոչ, անկէ ետեւ երկրագունդս ուրիշ բան չպիտի ըլլար ինծի համար բայց եթէ աւելի ընդարձակ բանտ մը : Այլ զաւակ ունէի, — ոչ հայր, — ոչ ազգական, — ոչ ալ թշուառութեւն ընկեր : Այս գաղափարս մասնաւորապէս ինծի հաճոյք պատճառեց . վասն զի անսոց վրայ մտածելը միայն կրնար զիս յիմարեցնել : Սակայն հետաքրքրութիւն ունեցայ պատուհանիս վանդակասիւններուն վրայ ելնելու և անգամ մ'ալ բարձրաբերձ լերանց վրայ անդորր և զմայլեալ ակնարկ մը հանգչեցընելու :

Ժ Գ .

Տեսայ զանոնք . — մի և նոյնն էին, ինձ նման պղափոխեալ չէին : Իրենց ալեւոր գաղաթման վրայ տեսայ իրենց ձիւնեղէն հազարաւոր տարիքնին, իրենց ստորոտը անհուն լիճը և կապուտակ ալեօք արագափայլն Հռոգանոս . լսեցի հեղեղներուն իրենց ժայռեայ յատակներուն վրայ և բեկբեկ մացառներու մէջտեղէն սստնուլն ու կարկաջելը . տեսայ հեռուէն սպիտակ պատուարներով զարդարուած քաղաքին փայլիլը, և աւելի սպիտակ առագաստներու ջուրին երեսէն սահիլ գնալը : Այնպիսի նաև փոքր կըղզի մը որ գոգցեալ կը ժպտէր ինձ . լըճին մէջտեղ երեւցած միմիայն կղզին : Դալարազուարճ փոքր կղզեակ մ'էր ասի, որ կ'երեւար թէ բանտիս մակերեւութէն աւելի տարածութիւն չունէր . բայց մէջտեղը երեք հատ մեծամեծ ծառեր կային, լերանց սիւքը վրայէն շնչելով կ'անցնէր և իւր շուրջը վճիտ և ջինջ ջուրերը սաղասպա-

ճեմ կը վաղէին, սիրուն տեսքով երփնեւանդ և անուշաբոյր ծաղիկներ կ'աճէին հոն : Ձկները գղեակին սրտառններուն երկայնութեանը կը լողային և ամենքն ալ կայտառ և ուրախ կը թուէին : Մտածին հիւսիսին թեւերուն վրայ տարուած կը սլանար արծիւը . ինծի անանկ եկաւ թէ երբէք անոր այնքան սրաբշաւ ճախրելը ընթանալը տեսած չէի, և այն աւտենը նորանոր արտասուք արտեալ նունքս թրջեցին, և օխտս տակնուվրայ եղաւ . — Օղջացի չղթայս թող տալու համար, և երբ վար իջայ, մուշկ լապատ օթեւանիս մթութիւնը ծանր բեռան մը նման նորէն վրաս ինկաւ, նման դեռ նոր փորուած գերեզմանի մը, որ կը գոցուի անոր վրայ դոր ազատել կ'ուզէինք, — և սակայն իմ խոնքեալ աչքերս այսպիսի հանգստեան մը պէտք ունէին :

Ժ Դ .

Սամանակը սահեցաւ . ամիսներ, տարիներ անցան, եթէ օրեր, չեմ գիտեր, — հաշիւ չէի բռներ . բնաւ ալ յոյս չունէի որ աչքերս նորէն լոյս պիտի տեսնային կամ զիրենք ծածկող խաւարը երբէք պիտի փարատէր : Այլ երջապէս մէկ քանի մարդիկ գալով զիս բանտէս արձակեցին, չհարցուցի իրենց թէ ինչու համար այս բանս կ'ընէին, ոչ ալ փոյթ ըրի իմանալու թէ ուր պիտի տանէին զիս : Ազատ ըլլալ կամ գերի, ալ ինծի համար տարբերութիւն չունէր, յուսահատութիւնը սիրել սովորած էի : Աւտի երբ այս մարդիկը ներս մտնելով գերութեանս վերջ տուին, արդէն այն թանձր որմերը ինձ համար տեսակ մը ճգնտրան դարձած էին . իրրեւ իմ

ստացուածքս կը նկատէի զանոնք: Գը
րեթէ այնպէս թուեցաւ ինծի թէ
եկած էին երկրորդ անգամ զիս հայ-
րենի երդէս խել: Սարգերու հետ
բարեկամութիւն հաստատած էի .
աչքովս նոցա լին աշխատութեանը
կը հետեւէի. կը սիրէի մկանց լուսնի
լուսով խաղալին տեսնել. և ինչո՞ւ
այս կենդանիներէս նուազ զգայուն
ըլլայի, մի և նոյն օթեւանին մէջ կը
բնակէինք. և ես, ամենուն ալ թա-
գաւորը՝ կենաց և մահու իշխանու-
թիւնն ունէի. — և սակայն, զարմա-
նալի բան, ամենքնիս ալ վարժուած
էինք խաղաղութեամբ ապրելու միա-
տեղ: — Շղթայքս և ես, բարեկամ
եղած էինք իրարու, ահա երկար հա-
ղորդակցութիւն մը այսչափ կը նը-
պաստէ զմեզ՝ մեր ներկայ վիճակին
մէջ դնելու. նոյն իսկ ես հառաչե-
լով տեսայ թէ ազատ էի:

Ի չիք Պայրն .
Թարգ .
Նշան Ճիւղնիւն:

ՍԵՐ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

Սարգիսային ընկերութիւնը կը պա-
հանջէ, որ սիրենք այն երկիրը, ուր
մէկ տեղ կը բնակինք, որ իբրեւ հա-
սարակաց դայեակ և մայր կը համա-
րուի և որով ամենքը կը կապակցուին
և անկէ յառաջ կուգայ միութիւնը:
Եւ իսկ է որ Լատինները կ'անուա-
նեն canitas patrii soli, «եր երկրի հայ-
րենայ. և զանի կը համարեն մարդկան
մէջ իբրեւ յօդակապ մը: Երգարե մար-
դիկները կը դգան, թէ զօրաւոր բան
մը զիրենք կը կապէ, երբ կը խորհին

թէ նոյն երկիրը, որ զիրենք կը կրէ
և կը սնուցանէ, քանի որ կենդանի են՝
զիրենք պիտի ընդունի իւր ծոցը, երբ
մեռնին» «Բո բնակութիւնը իմա ալ
պիտի ըլլայ, քո ժողովուրդդ իմ ժո-
ղովուրդս, կ'ըսէր Հռութ իր Նէե-
մի սկեսրոջ. ես ալ մեռնիմ այն եր-
կրին մէջ, ուր դու պիտի թաղուիս,
և հոն ընտրեմ ինձի գերեզման:»

Յովսէփ մեռնելու ատենը ըսաւ
իր եղբարց. «Եստուած այց արասցէ
Ձեզ և հաստատեսցէ զձեզ յերկրին՝
զոր խոստացաւ հարցն մերոց, տարայք
և զիմ ոսկերս ընդ ձեզ:» Եւ եղաւ
իր վերջին խօսքը: «Բաղարութիւն մ'
էր յուսուք հոգին աւանդելու մի-
ջոցին, որ իր եղբարց հետեւի գէպ 'ի
այն երկիրը, զոր Եստուած անոնց
կուտար իբր հայրենիք, և թէ իւր ոս-
կերքը հոն խաղաղութեամբ կը հանգ-
չին իր քաղաքակցաց մէջ:

Եւս բնական զգացում մ'է ա-
մեն ժողովուրդոց: Թէ միատոկէս Լթե-
նացին պստրուած էր իբրեւ մատնիչ հայ-
րենեաց, և անձնատուր եղած էր Պարսից
թագաւորին, որուն հետ իր հայրենեա-
ցը կորուստ կը նիւթէր. սակայն մեռ-
նելու ատեն մոռցաւ Սակնէ զին քա-
ղաքը, զոր թագաւորը իրեն տուած
էր, թէպէտ և հոն շատ պատիւ գը-
տած էր: Պատուիրեց իւր ընկերներուն
Եստիկէ տանիլ իր ոսկերքը դադանի
թաղելու համար, այն պատճառաւ
որ ժողովրդական հրովարտակի խըս-
տութիւնը չէր ներեր ուրիշ կերպով
ընել: Սահուան մօտեցած ժամանա-
կը, երբ ուղիղ բանականութիւնը կը
վերադառնայ և վրէժխնդրութիւնը
կը դադրի, հայրենեաց ոէրը կ'ար-
թընայ, ինքը կը կարծէ թէ իր հայրե-
նեաց փոխարինութիւն մը կ'ընէ. կը
համարի թէ յետ մահուան իր տը-
սորը յետս կոչուած կ'ըլլայ, և թէ՛